

(บทความประกอบปาฐกถา)

แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศไทย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ :

นัยต่อการพัฒนาหลักสูตรสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

รศ.ดร. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ

13 พฤษภาคม 2551

โลกาภิวัตน์ (globalization) เป็นคำแห่งยุคสมัยของโลกปัจจุบัน แต่ความเข้าใจของแต่ละกลุ่มคนจะแตกต่างกัน มีทั้งกลุ่มคนที่ชอบและกลุ่มคนที่ไม่ชอบ อย่างไรก็ตาม โลกาภิวัตน์ได้เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และคลี่คลายขยายตัวต่อไป ทั้งในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่ก่อให้เกิดผลทั้งดีทั้งเลวให้แก่กลุ่มคนและสังคมในโลกนี้ สังคมไทยตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากทั้งผลดีและผลเสียของมัน ปัญหาว่าประเทศไทยจะอยู่กับมันอย่างไร เราจะมีแนวคิดและทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์อย่างไร จึงจะสามารถลดข้อเสียดังกล่าวได้ และใช้ข้อดีของมันให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทย

๑. อะไรคือโลกาภิวัตน์

นักคิดนักวิชาการต่างสาขา ให้มุมมองและความหมายของคำว่า โลกาภิวัตน์ที่แตกต่างกันไป แต่กล่าวโดยสรุปแล้ว ต่างเห็นร่วมกันว่า โลกาภิวัตน์ เป็นภาวะหรือยุคสมัยของการที่เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในทุกภาคส่วน ในทุกภูมิภาคในทุกประเทศ เชื่อมต่อกันและกระจายถ่ายเทจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งบนโลกนี้อย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด แต่รูปธรรมที่เด่นชัดที่สุดของการแผ่กระจายถ่ายเทไปทั่วทุกถิ่นแดนในโลกนี้ ก็คือ การแผ่กระจายถ่ายเทของทุน และข่าวสารข้อมูล ดังนั้นถ้ากล่าวอย่างแคบ ภาวะโลกาภิวัตน์ จึงหมายถึงภาวะความเป็นไปตามกระแสโลก เมื่อโลกนี้เป็นโลกที่ครอบงำโดยทุน การเป็นไปตามโลกนี้หมายถึงเป็นไปตามกระแสทุน กระแสทุนที่ไหลถ่ายเทกระจายแผ่ไปทั่วโลก ไร้ขอบเขต ไร้พรมแดน

อีกสิ่งหนึ่งของยุคนี้ที่ไหลถ่ายเทกระจายแผ่ไปทั่วทิศทางบนโลกกว้างใบนี้ ก็คือ ข่าวสารข้อมูล ที่แพร่กระจายผ่านกลไกของเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลที่มีดาวเทียมและคอมพิวเตอร์เป็นจักรกลหลัก

๑.๑ การไหลของทุนมีลักษณะตรงข้ามกับการไหลของน้ำ เพราะน้ำโดยธรรมชาติจะไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ แต่ทุนจะไหลจากที่ (กำไร) ต่ำ ไปสู่ที่ (กำไร) สูง ทุนไหลผ่านที่ใดก็จะดูดกินกำไรที่นั่น ดูดกินครั้งหนึ่งก็โตได้ระดับหนึ่ง ดูดกินหลายครั้งก็ยิ่งโตได้หลายครั้ง ทุนโลกาภิวัตน์จึงต้องการไหลไปทั่ว ยิ่งไม่มีสิ่งกีดขวางยิ่งไหลเสียได้เร็ว ยิ่งดูดกินได้มาก ทุนโลกาภิวัตน์จึงปรารถนาความเสรี ความไม่มีพรมแดนกีดกัน

ทุนมหาอำนาจที่ต้องการแผ่ขยายอย่างไร้พรมแดน จึงได้สร้าง “มนต์มายาแห่งทุน” เพื่อให้ผู้คนภายใต้อำนาจแห่งทุน ท่องปนภาวนาโดยทำให้เชื่อว่า ผู้ศรัทธา ผู้ท่องปนภาวนา จะบรรลุความปรารถนาบนเส้นทางแห่งทุน จะเป็นผู้มั่งคั่ง ร่ำรวยสุขสบาย มนต์มายาแห่งทุนยุคโลกาภิวัตน์ ก็คือ ฉันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus) ประกอบด้วย ๓ วิธีทางแห่งทุน คือ การเปิดเสรี (liberalization) การแปร

(liberalization) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจให้เป็นธุรกิจเอกชน (privatization) และการยกเลิกกฎเกณฑ์ที่กีดกันกฎเกณฑ์ที่กีดกันควบคุมการไหลของทุน (deregulation) บน ๓ วิธีทางนี้ จะเป็นการขจัดสิ่งกีดขวางการไหลของทุน ทำให้ทุนสามารถดูถูกกันกำไรได้ทุกดินแดน และทุนที่หมายถึงนี้ คือ ทุนของนายทุน ทุนของปัจเจกบุคคล

การถากถางบุกเบิก ขยายทางสร้างความสะดวกให้แก่ทุน นำโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลก เพราะว่าประเทศส่วนใหญ่ในโลกใบนี้ ล้วนแต่เป็นสมาชิกของสถาบันครองโลกสองสถาบันนี้ แต่ทั้งสองสถาบันก็ถูกรอบงำด้วยหุ่นจากทุนมหาอำนาจ ที่เป็นต้นธารของทุนโลกาภิวัตน์ ดังนั้น การแพร่กระจายของทุนโลกาภิวัตน์ ด้านหลักก็คือ การแพร่กระจายขยายพลังของทุนมหาอำนาจ โดยใช้สถาบันครองโลก IMF ธนาคารโลก และองค์การการค้าโลก (WTO) เป็นจักรกลนำทาง มีบริษัทยักษ์ใหญ่ข้ามชาติเป็นจักรกลการลงทุน

การแพร่กระจายขยายอิทธิพลของทุนโลกาภิวัตน์ผ่านบริษัทยักษ์ใหญ่ของทุนมหาอำนาจ พังทะลายกำแพงขวางกั้นต่างๆ ด้วยฉันทามติวอชิงตัน ทำให้เศรษฐกิจและสังคมในประเทศต่างๆ ถูกกระแสแห่งทุนท่วมทับ และแปรสภาพเป็นสังคมทุนนิยมไปทั่วทุกถิ่นแดน นี่คือนิยามของโลกาภิวัตน์แห่งทุน

มนต์มายาแห่งทุนในบทที่ว่าด้วย ฉันทามติวอชิงตันนั้น แท้จริงแล้ว ผู้ที่ศรัทธาต้องบงออยู่เป็นประจำกลับเป็นผู้นำทางความคิดของคนในประเทศทุนนิยมอ่อนแอ ความเชื่อและศรัทธาในมนต์มายาบทนี้ ทำให้มีการเปิดประเทศเปิดเสรีทั่วด้าน จนกลายเป็นแหล่งอาหารอันโอชะให้ทุนมหาอำนาจแพร่ขยายเข้ามาดูถูก

ในทางกลับกัน ในดินแดนของทุนมหาอำนาจ กลับไม่ได้เปิดเสรีทั่วด้านอย่างแท้จริง แต่ได้มีการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นมาอำพรางขวางกั้นด้วยรูปแบบต่างๆ เช่นกีดกันด้วยข้ออ้างของการทำลายสิ่งแวดล้อม ข้ออ้างของการใช้แรงงานเด็ก ข้ออ้างเรื่องสารปนเปื้อน ข้ออ้างเรื่องสินค้าไม่ได้มาตรฐาน ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงของชาติ ข้ออ้างเรื่องภัยของการก่อการร้าย ข้ออ้างเหล่านี้ถูกยกขึ้นมาเป็นข้อกีดกัน มันให้ทุนจากประเทศทุนนิยมอ่อนแอ เข้าไปแข่งขันในดินแดนของทุนมหาอำนาจ ข้อกีดกันเหล่านี้ รู้จักกันทั่วไปในชื่อของข้อกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี (non - tariff barrier) นี่หมายความว่า ผู้สร้างมนต์ มิได้ท่องมนต์ ผู้ถูกสอนให้เชื่อมนต์ต่างหาก ที่ท่องมนต์มายาคาถาเสรีทุกเข้าเย็น

ตัวอย่างรูปธรรมที่ควรยกขึ้นมา ก็คือ กรณีที่บริษัทน้ำมันของจีน (CNOOC) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจต้องการซื้อบริษัทน้ำมันเอกชนของสหรัฐอเมริกา (UNOCAL) ด้วยราคาที่ดีที่สุดสูงกว่าผู้ซื้อรายอื่นๆ UNOCAL ต้องการขาย แต่รัฐบาลสหรัฐฯ และรัฐสภาอเมริกันลงมติห้ามขาย ด้วยข้ออ้างที่ว่า บริษัทน้ำมันเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ แต่ขณะเดียวกัน IMF และสหรัฐฯ ก็กดดันให้รัฐบาลไทยแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวกับความมั่นคง คือ ปตท. และการไฟฟ้าฝ่ายผลิต และต้องเปิดโอกาสให้บริษัทต่างชาติมีสิทธิถือหุ้นได้เท่ากับบริษัทไทย นี่คือนิยามของทุนโลกาภิวัตน์

๑.๒ ความไร้พรมแดนของข่าวสารข้อมูล ที่ถูกสรรคสร้างโดยเทคโนโลยีข่าวสาร ส่งผ่านระบบดาวเทียมและคอมพิวเตอร์ ทำให้สังคมโลกมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น เหตุการณ์ใดๆ บนจุดใดของโลก เมื่อเกิดขึ้นแล้ว คนในสังคมต่างๆ ทุกๆ จุดบนโลกนี้ สามารถรับรู้ได้พร้อมๆ กัน ส่งใจไปถึงกันได้อย่างรวดเร็ว ขอนี้ นับว่าเป็นข้อดีเด่นของโลกาภิวัตน์ ที่ข่าวสารข้อมูลทำให้รับรู้ทุกข์สุขแก่กัน เกิดความรู้สึกเป็นพี่น้องกันได้ อย่างรวดเร็ว

ยิ่งกว่านั้น เทคโนโลยีข่าวสารข้อมูล ทำให้คนในสังคมต่างๆ ของโลกได้เห็นรูปธรรมของวิถีดำรงชีพ ประเพณีวัฒนธรรม เกิดการแผ่กระจายของวัฒนธรรมถึงกัน เชื่อมต่อกัน ผสมผสานกัน เกิดเป็นภาวะของโลกเดียวกัน

แต่ข้อเสียก็มีอยู่ การสื่อสารและข้อมูลที่ส่งผ่านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จากประเทศมหาอำนาจแห่งหนึ่ง ที่วัฒนธรรมทุนแข็งแรงแรงและทรงอิทธิพลยิ่ง วัฒนธรรมทุนที่ไหลผ่านระบบสื่อสารข้อมูล มันสามารถท่วมทับ ดับกลบวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมทุนที่บูชาทุน บูชาเงิน ที่มาลงหลักปักรากในสังคมที่ทุนอ่อนแอ ขาดรายได้ ขาดเงินตรา แต่ผู้คนกลับบูชาเงิน จึงเกิดภาวะขัดแย้งแห่งการดำรงชีพ ผู้คนจะรู้สึกขาดแคลนไม่พอเพียงตลอดเวลา เพราะรายได้ที่เป็นเงินตรา มีน้อยกว่าความอยากมีอยากได้ อยากเปลี่ยนแบบวิถีชีวิตทุนนิยมในสังคมทุนนิยมมั่งคั่ง นี่คือการทุกข์ทรมานที่เกิดจากความอยากที่ไม่รู้ประมาณ และมีความทุกข์แท้ที่ขาดแคลนจริงๆ อันเนื่องจากวัฒนธรรมทุนนิยมที่แสวงหากำไรจากทุกโอกาสที่เปิดให้ ผู้อ่อนแอในวัฒนธรรมทุนนิยม จึงกลายเป็นผู้พ่ายแพ้ขาดทรัพย์ ขาดโอกาส ขาดอำนาจ ขาดศักดิ์ศรี ผู้คลังโคลัวัฒนธรรมทุนนิยมเสรีเห็นว่า ผู้อ่อนแอไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในทุนนิยมแข่งขัน เพราะไม่ผ่านการเลือกเฟ้นจากธรรมชาติ (natural selection) ตามทฤษฎีของชาร์ล ดาร์วิน นี่คือการคิดสุดโต่ง ของพวกคลังโคลัวัฒนธรรมทุนนิยมเสรี จากสื่อสารผ่านข่าวและภาพยนตร์ ก็เห็นได้ว่า การต่อสู้เพื่ออยู่รอด (struggle for survival) ในสังคมทุนนิยมเสรีนั้น บางครั้งกลับแสดงให้เห็นว่า ผู้ต่อสู้อย่างไร้กฎเกณฑ์กติกา ไร้จริยธรรม กลับเป็นผู้ชนะและอยู่รอด นี่คือสภาวะของทุนนิยมสามัญ

๒. ผลของโลกาภิวัตน์

๒.๑ ทุนใหญ่ข้ามชาติไหลไปสู่ดินแดนต่างๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในประเทศตลาดเกิดใหม่ (emerging markets) ที่เคยใช้เศรษฐกิจวางแผนจากศูนย์กลาง (central planning) เช่น จีน ไซเบียด เวียดนาม กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก และประเทศทุนนิยมรอบนอก ที่เร่งรัดพัฒนาทุนนิยม เช่น อินเดีย และประเทศในละตินอเมริกา ประเทศตลาดเกิดใหม่ มีการลงทุนจากบริษัทักษ์ใหญ่ข้ามชาติอย่างหนาแน่น ส่งผลให้ประเทศนี้ เป็นประเทศที่พัฒนาทุนนิยมอย่างรวดเร็ว มีการสะสมทุนขนาดใหญ่ และพัฒนาสู่ทุนโลกาภิวัตน์ ทั้งในลักษณะของทุนโดยเอกชน และทุนโดยรัฐ ทุนโดยรัฐที่เติบโตใหญ่กลายเป็นทุนโลกาภิวัตน์เข้มแข็งพอที่จะเข้าครอบครองกิจการของทุนเอกชนในประเทศทุนมหาอำนาจได้ มีชื่อเรียกกันทั่วไปว่า กองทุนเพื่อความมั่นคง (Sovereign wealth funds) เช่น Temasec ของสิงคโปร์ CIC ของจีน เป็นต้น

กลุ่มประเทศทุนนิยมรุ่นใหม่เติบโตใหญ่ก้าวสู่ประเทศทุนนิยมโลกาภิวัตน์มักก็จะเรียกกันว่า กลุ่ม BRICA (Brazil, Russia, India, China และ Arab Amirate)

โลกยุคกระแสโลกาภิวัตน์ ได้เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจสังคมโลกเกือบทั้งหมดให้เป็นสังคมทุนนิยม

๒.๒ การครองอำนาจโดยกระแสทุนยุคโลกาภิวัตน์ ได้ปรับเปลี่ยนให้สังคมโลกเป็นสังคมทุนนิยม และคำว่า สังคมทุนนิยม ครอบคลุมพื้นที่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เศรษฐกิจ ดังนั้น สังคม วัฒนธรรมและการเมืองในสังคมแบบนี้ ล้วนแต่ต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนา เพื่อรับใช้เศรษฐกิจทุนนิยมทั้งสิ้น และคำว่า เศรษฐกิจทุนนิยมนี้ หมายถึง ลักษณะ ๕ ประการ คือ

- ทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตเป็นของส่วนบุคคล
- บุคคลนั้นใช้มันเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
- การแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต จะผ่านกลไกตลาด
- ทุกอย่างกลายเป็นสินค้า
- มีกลุ่มคนและชนชั้นหลักๆ ๒ ประเภท คือ นายทุน และลูกจ้าง

ลองใช้เกณฑ์ ๕ ข้อนี้ พิจารณาระบบเศรษฐกิจไทย ก็จะได้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจไทยขณะนี้ คือ ระบบทุนนิยม บางคนอาจจะคิดว่า คนกลุ่มหลักในสังคมไทยคือ เกษตรกร แต่พิจารณาตัวเลข ไม่ใช่ นั่นคือ จากกำลังแรงงาน (หรือผู้ที่ทำงานการผลิตได้ อายุ ๑๕ – ๖๐ ปี) มีทั้งหมดประมาณ ๓๗ ล้านคน อยู่ในภาคเกษตรเพียง ๑๕ ล้านคน ใน ๑๕ ล้านคนนี้ เป็นลูกจ้างภาคเกษตรประมาณ ๓ ล้านคน เป็นเกษตรกรประมาณ ๑๒ ล้านคน ส่วนจำนวนกำลังแรงงานนอกภาคเกษตรมีประมาณ ๒๒ ล้านคน เป็นลูกจ้างเอกชนประมาณ ๑๐ ล้านกว่าคน เป็นลูกจ้างรัฐประมาณ ๒.๗ ล้านคน เป็นนายจ้างประมาณ ๑ ล้านคน และอาชีพอิสระต่างๆ ประมาณ ๘ ล้านคน ดังนั้นจำนวนลูกจ้างทั้งหมดทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรประมาณ ๑๖ ล้านคน กำลังแรงงานกลุ่มใหญ่ที่สุดของระบบเศรษฐกิจไทยปัจจุบัน คือ ลูกจ้าง (ราชการ คือ ลูกจ้างของรัฐ)

เมื่อศูนย์กลางของทุนนิยมอยู่ที่เศรษฐกิจ วัฒนธรรมที่รับใช้เศรษฐกิจทุนนิยม ก็คือ วัฒนธรรมบริโภคนิยม ที่ส่งเสริมยั่วให้บุคคลอยากมีอยากได้ อยากบริโภค จนไม่รู้ประมาณ รายได้ทรัพย์สินของคนสามัญ ก็จะถูกเปลี่ยนเป็นกำลังซื้อ (purchasing power) รองรับการผลิตขนาดใหญ่ การขายขนาดใหญ่ของกลุ่มทุน เพื่อสร้างกำไรให้กลุ่มทุนดูดีเกิน เพื่อความเติบโตใหญ่ยิ่งๆ ขึ้นไป ของกลุ่มทุน

การศึกษาก็จะถูกออกแบบมาให้รับใช้ระบบทุน ให้บุคคลหรือทุนมนุษย์ มีความคิดแก่งแย่ง แข่งขัน มุ่งมั่นแสวงหาประโยชน์ใส่ตน และเป็นกองกำลังการผลิต การขายของกลุ่มทุน เพื่อช่วงชิงตลาด และช่วงชิงกำไรให้กลุ่มทุน มนุษย์เศรษฐกิจทุนนิยม ถูกเสียมสอนให้รู้จัก ‘แปรวิกฤติเป็นโอกาส’ ซึ่งโดยทั่วไปก็คือ การใช้วิกฤติของสถานการณ์ วิกฤติของผู้อื่นให้เป็นโอกาสของตนเอง เช่นในวิกฤติของภาวะข้าวยาก หมาแพง คนยากคนจนดินร่นเตีอดร่อน แต่มนุษย์เศรษฐกิจทุนนิยมจะเห็นเป็นโอกาสในการโก่งราคา กำไร นี่สอดคล้องกับคำสอนของอาดัม สมิท (Adam Smith) ปราชญ์เศรษฐศาสตร์การเมืองทุนนิยมที่ว่า ผู้ผลิตผู้ค้าทั้งหลาย มีเป้าหมายเพื่อกำไรส่วนตน ส่วนผลที่ตกแก่สังคม เป็นผลพลอยได้ที่ไม่ได้ตั้งใจ เปรียบเหมือนนกที่กินเมล็ดพืช เพื่อปากเพื่อท้องของมันเอง แต่เมื่อนกถ่ายมูลออกมา มีผลพลอยได้ทำให้เมล็ดพืชงอกงามเป็นต้นไม้ โดยที่นกมิได้ตั้งใจ นี่คือ สัจจะของทุนนิยม ตามคำแห่งปราชญ์อาดัม สมิท

คำถามจึงมีอยู่ว่า เราจะออกแบบระบบการศึกษาเพื่อผลิตคนให้ออกมารับใช้ระบบทุนนิยมเป็นด้านหลักใช่ไหม ผลได้อื่นๆ ทางสังคมเป็นเพียงผลพลอยได้ที่ระบบการศึกษาไม่เคยตั้งใจ ไม่เคยวางเป้าหมายที่จะให้เป็นใช่หรือเปล่า? ถ้าเช่นนั้นก็จงระลึกไว้ว่า ผลพลอยได้มีสองด้านเสมอ คือ ด้านบวกและด้านลบ ถ้าการรับใช้เศรษฐกิจทุนนิยมที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่ง แข่งขัน การเอาชนะ โดยปราศจากจริยธรรม ผลพลอยได้ที่ตามมาจะมีผลด้านลบมากกว่าผลด้านบวก ทำให้สังคมทุนนิยมกลายเป็นทุนนิยมสามานย์ในที่สุด

ด้านการเมือง หากเข้าใจสัจจะแห่งทุนนิยมที่ว่า ระบบทุนนิยมขับเคลื่อนด้วยพลังแห่งผลประโยชน์ส่วนตน "การเมือง" ที่เป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มคนและชนชั้น ก็เป็นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายผลประโยชน์ส่วนตน การอ้างส่วนรวม หรือการลงมือปฏิบัติเพื่อให้สาธารณะเห็นว่าทำเพื่อส่วนรวม แต่พิจารณาโดยรวมแล้ว นักการเมืองส่วนใหญ่ที่ทำไปนั้น ก็เพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ส่วนตน เทียบได้กับพ่อค้าที่ลงทุนผลิตและลงทุนค้าเพื่อหากำไรใส่ตน นี้ไม่ใช่การกล่าวอ้าง แต่ปรัชญาและสัจจะแห่งทุนนิยมเป็นเช่นนี้ นั่นหมายความว่า นักการเมืองทั่วไปยึดเอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง แต่ในกระบวนการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนนั้น จะเกิดผลพลอยได้ต่อส่วนรวมด้วย เช่น การอยากได้ตำแหน่ง ก็จะต้องหาเสียง และในการหาเสียง อาจจำเป็นต้องทำประโยชน์บางอย่างให้แก่สังคม เป็นต้น นี่ก็เช่นเดียวกัน ถ้าสังคมไม่เข้าใจ ไม่ตระหนักว่า การทำประโยชน์บางอย่างของนักการเมืองเป็นเพียงผลพลอยได้ ไม่ใช่เป้าหมายหลัก ก็จะเป็นเหตุให้นักการเมืองทำดีบางอย่างบังหน้า ทำชั่วมากกว่าซ่อนไว้ข้างหลัง ในที่สุดแล้ว นักการเมืองเหล่านี้ ก็จะไปสู่ระบบการเมืองสามัญ เหมือนที่เราได้พบเห็นกันมาในประเทศไทย และประเทศอื่นๆ

๒.๓ การหลอกไหลของทุนโลกาภิวัตน์ ได้ทำลายกำแพงขวางกั้นต่างๆ ไหลท่วมทับตลาดเล็กตลาดน้อย กระจายกลางพาเศรษฐกิจในตลาดเหล่านี้ไปตามกระแสของทุนโลกาภิวัตน์ ที่สำคัญยิ่ง ทุนโลกาภิวัตน์ได้ดูดกินทุนเล็กทุนน้อยในดินแดนต่างๆ ได้ร่วมมือกับทุนใหญ่ในดินแดนต่างๆ เพื่อสร้างพลังในการดูดกินในดินแดนนั้นๆ นำไปสู่การล่มสลายของทุนเล็กทุนน้อย และนำไปสู่การกระจุกตัวของทุนและความมั่งคั่ง เกิดความแตกต่างทางรายได้ของกลุ่มคนและชนชั้น เช่นในประเทศไทย กลุ่มคนรวยสุดกับกลุ่มคนจนสุดมีรายได้ห่างกัน ๑๖ เท่า ปรากฏการณ์ใหม่ของทุนใหญ่และทุนโลกาภิวัตน์ขณะนี้ ก็คือ การรุกเจียบเข้าครอบครองพื้นที่ทำนา และพื้นที่ปลูกพืชพลังงาน ทุนใหญ่และทุนโลกาภิวัตน์กำลังร่วมมือกันแปรวิถีชีวิตของเกษตรกรให้เป็นโอกาสของตนเอง ประการแรกความยากจนของเกษตรกรและพืชผลราคาต่ำ ทำให้แรงงานรุ่นใหม่ไม่ทำอาชีพเกษตร เหลือแต่แรงงานเกษตรกรรุ่นเก่าอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป ประการที่สอง โลกกำลังขาดแคลนอาหารเพราะภาวะโลกร้อนก่อความเสียหายทางการผลิตการเกษตร อีกด้านหนึ่ง การที่น้ำมันราคาแพงมีการเอาพื้นที่ปลูกพืชอาหารไปปลูกพืชพลังงาน ทำให้พื้นที่ปลูกพืชอาหารลดลง ปริมาณอาหารลดลง จนเกิดภาวะขาดแคลน ทุนใหญ่ทุนโลกาภิวัตน์จึงเริ่มได้โอกาสกวาดซื้อที่ดินจากชาวนารุ่นเก่าที่ไม่มีเรี่ยวแรงจะทำการเกษตร ลูกๆ ก็ไม่สนใจการเกษตรแล้ว การครอบครองที่ดินเกษตรแปลงใหม่ภายใต้ภาวะการขาดแคลนอาหารของโลก คือ โอกาสของกำโหลมหาศาสตร์ของทุนเกษตร ขณะที่เกษตรกรรุ่นเก่ากำลังจะกลายเป็นผู้ไร้ที่ดิน และแรงงานรุ่นใหม่ก็มีแต่จะเป็นลูกจ้างขายแรงงาน นี่คือการเติบโตของทุนนิยม และความแตกต่างของรายได้และการถือครองปัจจัยการผลิตในสังคมที่กำลังเป็นอยู่และกำลังเป็นไป ทุนจากยุโรป จากชาติอาระเบีย จากจีน และจากทุนยักษ์ใหญ่ในประเทศกำลังรุกเจียบแต่เร่งรัด

๒.๔ วัฒนธรรม กลไก และกระบวนการแห่งทุนยุคโลกาภิวัตน์ มีศูนย์กลางอยู่ที่การแข่งขัน เพื่อสร้างสรรค์ผลประโยชน์แห่งตน อิทธิพลของการแข่งขัน พัฒนาไปสู่การแก่งแย่งและเห็นแก่ตน นำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยก ขาดความร่วมมือและความสมานฉันท์ เมื่อมันลึกลงไปถึงระดับชุมชนและครอบครัว ความเหนียวแน่นของชุมชน และครอบครัวก็จะหลุดหลวม บัจเจกบุคคลถูกพลังแห่งทุนดูดดึงให้ไปขึ้นต่อทุนขึ้นต่อผลประโยชน์เชิงวัตถุ สังคมโดยรวมจะอ่อนแอลง พลังของสังคมจะอ่อนเปลี้ย ทุนสามัญและการเมืองสามัญก็จะยิ่งผองผายอง เพราะไม่มีพลังถ่วง พลังทัดทานที่เข้มแข็งเพียงพอ สมาชิกปัจเจกบุคคลของสังคมจะถูกกระตุ้นให้แก่งแย่งแข่งขัน แบ่งพวกแบ่งเหล่า เพื่อเอาชนะ โดยมีวัตถุประสงค์เป็นรางวัลล่อใจให้ขับเคลื่อนต่อสู้แข่งขัน จึงพิจารณาเหตุเกิดในสังคมทุนนิยมไทยปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และ

การศึกษา ต่างมุ่งหน้าขับเคี่ยวแข่งขัน เพื่อรางวัลเชิงวัตถุใช้หรือไม่ ทุนิยมโลกาภิวัตน์จึงมีพลังขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจมนุษย์ให้ยึดติดในวัตถุอย่างดั่งลึกได้ถึงเพียงนี้

๒.๕ **ด้านที่เป็นคุณของโลกาภิวัตน์** แม้บางส่วนจะแฝงฝังอยู่ในทุนโลกาภิวัตน์ ที่ได้สร้างสรรค์เทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่โลกมนุษย์ ซึ่งนี่ก็เป็นไปตามทฤษฎีผลพลอยได้จากทุนตามหลักปรัชญาของ อตัม สมิธ

ด้านที่เป็นคุณอีกด้านหนึ่งมาจาก โลกาภิวัตน์ของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ทัวถึง ทำให้เกิดถ่ายทอดข้อมูลความรู้ อันเป็นจักรกลของการสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคม

แต่การจะเอาประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร และความรู้ในมิติต่างๆ คนในแต่ละสังคมต้องมีจิตวิเคราะห์ รู้จักเลือกเฟ้น กลั่นกรอง ไม่ตกเป็นทาสของข้อมูล และถูกทำลายด้วยระบบข้อมูลข่าวสาร ดังที่คนจำนวนหนึ่งถูกหลอกลวง ถูกเอาเปรียบ ผ่านข้อมูลข่าวสาร และไม่เท่าทันข้อมูลข่าวสารนั้น

๓. การอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์

การที่จะอยู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ โดยไม่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์ท่วมทับ ประเด็นหลักคือ การเท่าทัน

๓.๑ **การเท่าทันทุน** การรู้จักลักษณะ ๕ ประการของทุนนิยม การรู้จักธรรมชาติของทุนเป้าหมายของทุน และผลพลอยได้จากทุน คือสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเมื่อเท่าทัน ก็จักใช้ประโยชน์จากผลพลอยได้ด้านบวก และตัดทอน ขจัดหักล้างผลพลอยได้ด้านลบ ทัดทอนจำกัดพลังของทุนไม่ให้เป็นทุนสามัญ ที่ไม่โปร่งใส ไม่ประชาธิปไตย ไม่เป็นธรรม และไม่สมดุลง

คำถามจึงเกิดขึ้นว่า แล้วคนในสังคมจะเท่าทันทุนได้อย่างไร พระพุทธองค์ตรัสว่า สุวิชาโน ภวักโหติ ผู้รู้ดีย่อมเป็นผู้เจริญ นัตถิ ปัญญา สมาอาภา แสงสว่างใด เสมอด้วยปัญญาไม่มี นั่นหมายความว่า การเท่าทันทุน ต้องการผู้มีความรู้ มีปัญญา คนในสังคมจะมีความรู้ มีปัญญา เท่าทันทุนได้อย่างไร ถ้าระบบการศึกษา มีแต่ตั้งหน้าตั้งตามผลิตคนออกมารับใช้ทุน ผลิตคนให้จำนนต่อทุนนิยมอย่างไม่ลืมหูลืมตา

ถ้าระบบการศึกษา สามารถทำให้คนมีความรู้ มีปัญญา เท่าทันทุน รู้จักใช้ด้านบวกของทุน ขจัดด้านลบของทุน ก็จะทำให้เกิดพลังถ่วงดุลตรวจสอบ (countervailing power) ทั้งในรูปของความคิด การรวมพลังสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระบบทุน แต่ในระบบการศึกษาปัจจุบัน การศึกษาเรื่องทุนมีจำกัดมาก ที่มีอยู่ก็เป็นการศึกษาด้านเดียว คือเป็นการศึกษาที่ให้เห็นแต่ด้านดีของทุน ส่งเสริมให้เกิดความศรัทธา และเป็นทาสรับใช้ทุน ยอมจำนนต่อทุน ไม่มีระบบการศึกษา ที่จะกระตุ้นจิตสำนึกให้คนเป็นเจ้านายทุน แกะไขทุน เปลี่ยนแปลงทุนให้เป็นทาสรับใช้มนุษย์โดยเฉพาะวิชาเศรษฐศาสตร์ มีแต่องค์ความรู้ เชิดชูยกย่อง ศรัทธาทุนแต่เพียงด้านเดียว นักเศรษฐศาสตร์จึงเป็นหมอมือที่แคล่วคล่องในการท่องบ่นมนต์มายาแห่งทุนมากที่สุด

๓.๒ **การเท่าทันข้อมูลข่าวสาร** ผู้ที่จะเท่าทันข้อมูลข่าวสาร จะต้องเป็นผู้ที่มีสติ ต้องรู้จักพิจารณาไตร่ตรอง ก่อนที่จะตัดสินใจเชื่อ และทำตาม ในทางพุทธศาสนา มีหลักคำสอน เรื่อง ‘กาลามสูตร’ ที่เตือนสติมิให้เชื่ออะไรหรือผู้ใดง่าย ๆ แต่ต้องเชื่อด้วยพินิจของตนเอง หลังจากที่ใช้ความรู้ และปัญญาพิจารณาแล้ว นั่นก็หมายความว่า ผู้ที่จะมีดุลยพินิจไตร่ตรองได้ดี ก็คือผู้ที่มีความรู้ และมีปัญญา แหล่งความรู้ และปัญญาที่ใหญ่ที่สุด ก็คือระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ อันได้แก่ ประสบการณ์ การสังเกต และการจดจำ

กล่าวโดยสรุป การที่จะทำให้คนเท่าทันทุน และเท่าทันข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยหลัก คือ การศึกษา

๔. การศึกษาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

สังคมศาสตร์ ก็คือองค์ความรู้เกี่ยวกับสังคม เกี่ยวกับมนุษย์ และคำว่าพัฒนานี้ก็คงหมายถึงการทำให้ดีขึ้น และคำว่าดีขึ้น ก็ต้องหมายถึง ชีวิตที่ดีขึ้นของมนุษย์ สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ก็น่าจะหมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์ดีขึ้น

ดังกล่าวแล้ว ถ้าชีวิตของมนุษย์ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มันได้ถูกกดทับให้ชีวิตบางด้านของมนุษย์เลวลง องค์ความรู้ของสังคมศาสตร์ก็ต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อทำให้มนุษย์และสังคมมนุษย์ดีขึ้น

กล่าวสำหรับสังคมไทย การที่จะทำให้คนไทย ไม่ถูกกดทับด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ อยู่กับโลกาภิวัตน์อย่างเท่าทัน ระบบการศึกษาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะต้องเปลี่ยนไป ผู้ออกแบบการศึกษา จะต้องตระหนักรู้ และมุ่งมั่นที่จะให้เกิดความรู้ และปัญญาที่เท่าทัน สังคมทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันมองให้เห็นภาพอย่างแจ่มชัดว่า เราต้องการให้สังคมไทยพัฒนาไปอย่างไร ไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางใด การเป็นสังคมแบบนั้นบนจุดมุ่งหมายปลายทางนั้น ต้องการคนหรือทุนมนุษย์แบบไหน ออกมาขับเคลื่อนให้เป็นไป และเป็นจริง คนแบบนั้นจะได้มาอย่างไร จะสร้าง จะผลิตอย่างไร นี่คือโจทย์ของความรู้ด้านสังคมศาสตร์ นี่คือนิยามของระบบการศึกษา

จากกาลเวลาที่ผ่านไป เราจะเห็นได้ว่า โจทย์ประเภทนี้ไม่เคยถูกเอ่ยถึง และพูดถึงการพัฒนา แต่ศูนย์กลางก็อยู่ที่การพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยม เราพูดถึงการพัฒนาทุนมนุษย์ แต่ก็เน้นการพัฒนาความคิดและทักษะที่รับใช้ทุน ไม่เคยพัฒนาความคิดเท่าทันทุน ไม่เคยพัฒนาทักษะให้คนเชี่ยวชาญ แก้ไขดัดแปลงทุนให้รับใช้คนส่วนใหญ่ เราขาดนักวิทยาศาสตร์สังคม วิศวกรสังคม และสถาปนิกสังคม เราไม่มีความฝัน ไม่มีจินตนาการ ไม่คิดออกแบบว่า เราอยากได้อะไรเห็นสังคมแบบไหน แล้วนำประเด็นและจินตนาการนั้นมาสู่ระบบการศึกษา มาสู่การถกเถียง แลกเปลี่ยน ปลูกฝังให้คนมีความคิด มีจินตนาการ ที่จะสร้างศักดิ์ศรีแห่งตน และสังคมของตน ให้หลุดพ้นจากการถูกท่วมทับด้วยกระแสทุน แต่มีสถานะแห่งตนที่อยู่เหนือทุน ให้ทุนเป็นแค่เครื่องมือชนิดหนึ่งของคนทุกคน ที่จะหยิบใช้และสลัดวางลงเมื่อไรก็ได้ ไม่ใช่ถูกทำให้เป็นทาสแห่งทุนตลอดชีวิต โดยไม่รู้ตัว

นี่คือความคาดหวัง และความใฝ่ฝันของคนๆ หนึ่งที่ต้องการเท่าทันทุน
ไม่ตกเป็นทาสของทุน และต้องการให้ทุนเป็นแค่เครื่องมือตาม
ความจำเป็นแห่งภาวะกาล